

Наукова сесія археологів та істориків

О. Г. Бандровський

Нагромадження нових даних про найдавніші поселення Карпатського регіону, інтенсивні археологічні дослідження, комплексний аналіз лінгвістичних, епіграфічних, нумізматичних джерел дали можливість науково осмислити проблеми етнокультурного і етносоціального розвитку найдавнішого населення цієї та деяких суміжних територій в античний час. По-новому висвітлюються і питання історичних контактів великої середземноморської цивілізації з ближньою варварською периферією в Карпато-Дунайських землях.

У жовтні 1985 р. за ініціативою і під керівництвом завідуючого кафедрою історії стародавнього світу Московського університету професора Кузіщина В. І. в Ужгородському університеті була проведена перша сесія школи-семинару за участю істориків і археологів Московського, Львівського та Ужгородського університетів¹. Друга сесія проходила 10—13 листопада 1988 р. у Львові². Ведучим науковим консультантом сесії був завідуючий відділом слов'янської археології ІА АН УРСР доктор історичних наук Баран В. Д. У роботі семінару, крім представників ряду вузів та наукових установ країни, взяли участь і вчені Інституту археології Словацької АН Чаплович Д. і Береш Ю.

¹ *Тезиси докладов и сообщений совместной школы-семинара «Этнокультурные и этносоциальные процессы в конце I тыс. до н. э.—первой половине I тыс. н. э. на Юго-Западе СССР и сопредельных регионов»*. 17—19 октября 1985 г.—Ужгород, 1985.

² *Этнокультурные и этносоциальные процессы в конце I тыс. до н. э.—первой половине I тыс. н. э. на Юго-Западе УССР и сопредельных регионах (тезисы докладов II-й сессии Всесоюзной школы-семинара)*. 10—13 ноября 1988 г.—Львов, 1988.

Науковій сесії були запропоновані найрізноманітніші питання етнокультурного і етносоціального розвитку південно-західного регіону УРСР і суміжних територій в I тис. до н. е.—I-й пол. I тис. н. е. Так, у доповіді Нікулице І. Т. (Кишинівський ун-т) «Відносини північних фракійців з еллінським світом у VI—I ст. до н. е.» досліджувалися торговельні контакти північно-фракійських племен Дністровсько-Балканського регіону з еллінським світом і, насамперед, з містами-колоніями Північно-Західного понтійського узбережжя (Істрія, Тіра, Томи, Қаллатій). Предметом вивчення стали знахідки античних імпортив на поселеннях Бутучень, Стинчешть, Куртень, Бербоаса, Ханска, Черника, Букурешть-Тей, Гостровець, Хотерень та ін. Аналіз і картографування великої кількості знахідок (140 пам'яток) дозволяють виділити кілька етапів у розвитку грецького імпорту. Основними центрами, з яких поступали амфори в світ північно-фракійських племен, були Фасос, Сінопа, Гераклея.

Проблемам хронології латенського періоду в історії Європи і розробки нової періодизації латенських знахідок на території Закарпаття присвятив свою доповідь «До хронології латенських старожитностей Радянського Закарпаття» М. Б. Шукін (Ермітаж, Ленінград). Через те, що ряд показників хронологій, поданих Я. Філіппом, К. Годловським та ін., на думку дослідника, завищений, він запропонував нове датування латенських знахідок Закарпаття з V ст. до н. е. до середини I ст. до н. е. У той же час дослідник відзначив наявність пізньолатенських фібул III ст. н. е. на поселенні Галіш-Ловачка (Мукачівський р-н Закарпатської обл. УРСР).

У доповіді «Чорна металургія Східної Європи і зовнішньо-економічна політика Риму в I—IV ст. н. е.» Бідзіля В. І. (ІА АН УРСР) звернув увагу на масштаби металургійного виробництва в племінному середовищі первісної периферії Римської імперії. Аналіз металургійних центрів організації залізничного виробництва і хронологія його існування змушує припустити, що частина сировини була призначена для римських провінцій і використовувалася в торгівлі племен між собою. Дуже цікаві результати картографування металургійних центрів Східної Європи.

Балагурі Е. А. (Ужгородський ун-т) у своїй доповіді «Роль перевалів в економічному і суспільно-політичному житті населення Північно-Східних Карпат (II—I тис. до н. е.)» зупинився на різноманітних функціях Дуклянського, Веречанського, Ужкоського і Яблонецького перевалів Карпатських гір в економічному і політичному розвитку місцевого населення. Матеріали останніх історичних і археологічних досліджень, на думку автора, дозволяють більш широко ставити питання про роль перевалів у культурній інтеграції різних племен і етнічних груп.

У доповіді «Основні етапи римської експансії і воєнних зіткнень у Карпатському регіоні та їх особливості в I—III ст. н. е.» Бандровський О. Г. (Львівський ун-т) зупинився на характеристиці періодів зовнішньополітичної діяльності Римської імперії по відношенню до Карпато-Дунайських земель. Якщо перший етап (15 р. до н. е.—80-і рр. н. е.) був періодом стратегічної і тактичної розвідки, то другий (80-і рр.—107 р. н. е.) і третій (107—180 рр.) були періодами планомих великомасштабних воєнних кампаній. Четвертий період (180—275 рр.) характеризувався перехідними рисами від експансії до оборони. Для аналізу періодів були використані дані писемних, археологічних і епіграфічних джерел.

Етнічним змінам у районі Буджакського степу, розміщеного між пониззями Дністра, Дунаю і Прута, була присвячена доповідь «Етнокультурна структура населення Буджакського степу в I—IV ст. н. е.» Гудкової О. В. (ІА АН УРСР, відділ археології Північно-Західного Причорномор'я, м. Одеса). Для етнічних процесів цього району була характерною наявність двох могутніх міграційних потоків (кочівників-сарматів і осіли предки слов'ян і германців). У той же час існував і третій елемент — місцеве осіле скіфське населення. Наявність цих потоків підтверджує археологічний матеріал. Не знаходять свого доказу

культурні зв'язки населення Буджака з черняхівськими пам'ятками в I-й половині I тис. н. е.; тут переважають сарматські стоянки і пам'ятки типу Етулія (III—IV ст.).

Поховальний обряд на латенських пам'ятках Верхнього Потисся проаналізував у доповіді «Поховальний обряд і етносоціальні процеси у Верхньому Потиссі III—II ст. до н. е.» В. Г. Котигорошко (Ужгородський ун-т). Предметом аналізу стало 61 кельтське поховання (поділені автором на 3 групи), які належали воєнним вождям, середньому прошарку (воїнам, купцям, ремісникам) і рядовим общинникам. На думку В. Г. Котигорошка, історичні процеси розвитку кельтського суспільства на Закарпатті перервалися в середині I ст. до н. е. експансією гето-даків.

Вакуленко Л. В. (ІА АН УРСР) у своїй доповіді «Поховальний обряд культури карпатських курганів за матеріалами Пилипівського могильника» висвітлює найновіші археологічні дані про різноманітні риси поховального ритуалу прикарпатського населення в пізньоримський час. У курганах, окрім решток офірувань і трупоспалень, уперше відкриті підкурганні конструкції трьох типів (дерев'яні прямокутні камери, огорожа, спорудження на стовпах).

Доповідь Зілгалова В. А. і Мазурка О. С. (Ужгородський ун-т) «Писемні джерела I—II ст. н. е. про історичну географію Карпат» була побудована на даних античних авторів про географію і етнічну ситуацію в Східних Карпатах. Про нові методи вивчення демографічного стану черняхівського суспільства у доповіді «Характеристика тривалості життя населення черняхівської культури» розповів Гудим-Левкович О. М. (ІА АН УРСР). Джерелом йому послужило 301 статевікове визначення антропологічного матеріалу. На основі порівняння трьох характеристик тривалості життя була обчислена ймовірна тривалість життя черняхівців — 36 років, причому у чоловіків — 41 рік, і жінок — 34,7 року. У той же час були обчислені показники і для окремих могильників (Журівського і Холмського).

Проблемам вивчення черняхівських пам'яток присвятили доповіді «Пізноантична амфорна тара на черняхівських пам'ятниках Північної Буковини» Пивоваров С. В. (Чернівецький ун-т) і «Черняхівське поселення Козлів на Середньому Дністрі» Магомедов Б. А. (ІА АН УРСР). Перший доповідач зупинився на структурі товарообороту з античними центрами і шляхах проникнення амфори тару в Північну

Буковину, другий — повідомив про нове поселення черняхівської культури біля с. Козлів Могилів-Подільського р-ну Вінницької обл., яке датується серединою III—IV ст. н. е. й пов'язане з переселенням готів і формуванням типово черняхівських рис через трансформацію вельбарської культури.

Процеси формування слов'янської культури пряшевського типу в Карпатському басейні і симбіозу аварського населення з місцевим осілим слов'янським проаналізував у своїй доповіді «Етнокультурні процеси у Східній Словаччині в V—VIII ст. н. е.» завідуючий Східнословачьким відділом ІА Словацької АН (Кошіце) Ю. Береш. На його думку, слов'яни проникають у Східну Словаччину вже наприкінці римського часу (кінець III—початок V ст.). Основний же приплив слов'янського населення відноситься до I-ї половини VI ст., а контакти з аварами починаються в останній чверті VII ст. Цю хронологію стверджують і дані археологічних пам'яток Кошіцької котловини.

Більш пізнім аспектам історичних контактів слов'янського населення у великоморавський період (IX—XI ст.) була присвячена доповідь ученого секретаря ІА САН (м. Нітра, ЧССР) Чапловича Д. «Історичний розвиток в області Східних Карпат наприкінці I—на початку II тис. н. е. (Політичний процес — етнокультурні відносини і розвиток поселень у IX—XI ст.)». Складні політичні і економічні процеси, пов'язані з включенням населення Словачії в Угорську державу, показані на основі аналізу матеріальної культури слов'янського населення Словачії.

Ряд доповідей був пов'язаний з вив-

ченням вкладу вітчизняної і зарубіжної історіографії проблеми. Доповіді Потлога В. І. (Кишинівський ун-т) «Питання походження молдавського народу в працях Д. Кантемира» та Задорожного В. Є. (Ужгородський ун-т) «Етнічна характеристика та історія населення Закарпаття в працях І. С. Орлая» були пов'язані з вивченням вкладу вітчизняних дореволюційних учених у розробку наукових проблем стигенезу слов'ян і молдаван у період I тис. н. е. Питанням наукового аналізу праць істориків і археологів ЧССР з проблем історичних контактів найдавнішого населення Подунав'я з Римом присвятив доповідь «Землі Подунав'я і Рим в історіографії ЧССР» Лісовий І. А., яка торкалася проблем вивчення пам'яток матеріальної культури, розв'язання питань соціально-економічного розвитку племен і провінції Паннонії, лімеса і успіхів у вивченні писемних, археологічних і епіграфічних джерел.

З цікавим повідомленням про методикку дослідження слов'янських пам'яток у ФРН виступив Баран В. Д. (ІА АН УРСР).

У ході засідання школи-семінару була досягнута угода про спільну розробку проблеми «Етнокультурний і етносоціальний розвиток Закарпатського регіону і суміжних територій наприкінці I тис. до н. е.—1-й половині I тис. н. е.» силами вчених Московського, Львівського, Ужгородського, Чернівецького і Кишинівського університетів. Укладено робочу угоду про координацію наукової діяльності і план досліджень на 1990—1995 рр. Проведення третьої сесії школи-семінару заплановано на осінь 1990 р. (Кишинівський університет).

Кримська наукова конференція

В. М. Даниленко, Е. І. Соломонік

Сімферопольським державним університетом ім. М. В. Фрунзе разом з відділом археології Криму ІА АН УРСР була проведена Кримська наукова конференція з проблем античної культури, яка відбувалась у Сімферополі 19—24 вересня 1988 р. У роботі конференції брали участь спеціалісти з 35 міст нашої країни. Всього було прочитано 160 доповідей та повідомлень з античної історії і філології.

Вступна доповідь Е. І. Соломонік (Сімферополь) на пленарному засіданні була присвячена історії вивчення античної культури в Криму. В ній зроблено огляд археологічних відкриттів, починаючи з XVIII ст., основних етапів вивчення античних міст, поселень і могильників, а також перелік публікацій, матеріалів по містобудівництву, епіграфіці, нумізматиці, мистецтву і узагальнюючих монографій та досліджень;